SVĚT V BODU ZLOMU

NA POKRAJI VÝBUCHU

VLASTISLAV BŘÍZA

MARTIN JONÁŠ

KNIŽNÍ ROZHOVOR

nastole

Na pokraji výbuchu

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihynastole.cz
www.albatrosmedia.cz

Vlastislav Bříza, Martin Jonáš

Na pokraji výbuchu – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Na pokraji výbuchu

NA POKRAJI VÝBUCHU

Vlastislav Bříza
Martin Jonáš

nastole

© Vlastislav Bříza, 2026
© Martin Jonáš, 2026

ISBN v tištěné verzi 978-80-7448-887-0
ISBN e-knihy 978-80-7448-922-8 (1. zveřejnění, 2026) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-7448-923-5 (1. zveřejnění, 2026) (mobi)
ISBN e-knihy 978-80-7448-900-6 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

Obsah

Předmluva 9
Rozpad řádu, smrt spojenectví a vpád historie 11
Jaderné zbraně: rovnováha hrůzy a jaderná renesance 36
Jaderná Evropa: naděje, iluze a lži 67
Ukrajina: stát ukutý válkou 91
Evropský fénix 114
Amerika, nebo Trumpův svět? 137
Čína: útok na globální trůn 160
Úprk do budoucnosti: drony, umělá inteligence a války o zdroje 181
Místo epilogu: Návod k použití budoucnosti 200
O autorech 206

Předmluva

Legenda praví, že nejstrašnější kletba, jakou kdo mohl počastovat svého nepřítele ve staré Číně, zněla: „Nechť žiješ v zajímavých časech!“ Ve skutečnosti je prapůvodní podoba tohoto rčení, doložená ve staletých čínských foliantech, méně elegantní, o to však sugestivnější: „Raději žít jako pes v pokojném období než jako člověk v čase války.“

Žijeme v „zajímavých časech“. A právě proto vznikla tato kniha.

Několik desítek let podléhala zejména Evropa dojmu, že válka v masovém měřítku je tématem pro historiky, ne pro naši současnost. Obranné výdaje, které po převážnou většinu lidské historie tvořily jednu z nejzásadnějších částí státních rozpočtů, se propadly na historická minima. V případě České republiky, měřeno podílem na HDP, až na pouhou sedminu toho, co vydávalo na ozbrojené síly Československo v době studené války.

Koneckonců zdálo se, že úkolem armád bude již navždy ne obrana vlastního území, ale vysílání malých expedičních jednotek do zemí, které se pohledem z Česka jevily jako vzdálené a exotické. V roce 2012 zahynulo ve světě v ozbrojených konfliktech zhruba šestkrát méně lidí, než kolik jich spáchalo sebevraždu. Člověk se stal sám sobě mnohem větší hrozbou, než jakou pro něj představovala válka. A mnoho z nás podlehlo dojmu, že tomu tak bude navěky.

Nejpozději 24. února 2022 se svět změnil. Vojska Ruské federace vpadla na území Ukrajiny. Tabu velké dobyvačné války na evropském kontinentu padlo. V době vzniku tohoto textu už ruská agrese probíhá déle, než jak dlouho trvala sovětská takzvaná velká vlastenecká válka. A každý měsíc při ní umírá bezmála tolik ruských vojáků, kolik jich padlo během celé

afghánské války, ve které Sovětský svaz bojoval deset let. Téměř každý den pak bezskrupulózní ruské bombardování zabíjí ukrajinské civilisty daleko za frontovou linií, o to blíže však hranicím České republiky.

Válka na Ukrajině je ale jen jedním ze symptomů změny. A není těžké hledat další. Znovu se vynořila hrozba otevřeného válečného konfliktu mezi USA a Íránem, která se po desetiletí vznášela nad světem. I čeští občané bolestně pociťují, co obnáší ohrožení Hormuzského průlivu, jedné z tepen světové ekonomiky.

Staré jistoty se bortí, známé mapy přestávají platit. Česká republika a Evropa se v neznámém teritoriu rozhlížejí kolem sebe a zjišťují, jak špatně připravené na jeho hranice dorazily – vojensky, ekonomicky i myšlenkově. Dějiny se ve své násilnosti a nevyzpytatelnosti vracejí až na práh našich domovů. A spolu s nimi se vrátil i strach. Ten může vyvolávat různé typy reakcí. Mezi nimi i paralýzu nebo pohodlné popírání hrozby.

Bezpečnostní expert a uznávaný odborník na sféru jaderných zbraní Vlastislav Bříza se snaží oběma těmto reakcím dlouhodobě čelit svým vystupováním v řadě českých médií. Tato kniha nabízí formou rozhovoru s novinářem Martinem Jonášem ucelený pohled na to, co hrozí světu v nové éře. A také realistický pohled na to, jak uniknout z pasti, kterou představuje slabost – odvěká pozvánka pro agresory.

Následující léta budou od České republiky vyžadovat kvalifikovaná politická rozhodnutí. Bez informované veřejnosti hrozí, že po takových rozhodnutích nebude dostatečně silná poptávka. Tato kniha má za cíl svým skromným dílem přispět právě k tomu.

Rozpad řádu, smrt spojenectví a vpád historie

S Vlastislavem Břízou, uznávaným expertem na sféru mezinárodních vztahů a především na vše spjaté s jadernými zbraněmi, jsem se poprvé jako novinář setkal na konci první dekády nového tisíciletí. Mluvili jsme o výročí jaderných výbuchů nad Hirošimou a Nagasaki – jak se tehdy zdálo, o událostech z jiných časů, bezpečně uzamčených za branami dávné historie. Dnes bychom mohli říct, že jsme se setkali v jiné epoše, než v jaké vznikla tato kniha.

Když jsem se ve stejné době coby televizní reportér rozhodl vydat do válečné zóny, kde se „střílí ostrými", znamenalo to absolvovat několik tisíc kilometrů dlouhou cestu. Pár desítek minut po přistání v afghánském Kandaháru zaútočil na tamní základnu spojeneckých sil Tálibán. Uslyšel jsem jekot sirén, zasvištění – a nepříliš silný výbuch, který zvířil hrubý štěrk několik set metrů od místa, kde jsem spolu s dalšími novináři ležel na zemi s rukama v týle.

„Vyrábějí rakety z instalatérských trubek," řekl mi v bezpečí krytu jeden z českých vojáků. „Odpalují je občas na dálku, pomocí plechovky s fazolemi. Fazole hnijí, bobtnají, vytlačují uvolněné víčko a to nakonec spustí odpal."

Ve zkratce: viděl jsem guerillovou válku ve velmi vzdálené zemi, boje, které s trochou přehánění působily jako střet 21. století se světem středověku, doplněným o rakety a kalašnikovy. Střety, které sice byly pro naše vojáky velmi tvrdé a nezřídka tragické, pro drtivou většinu českých občanů ale nekonečně vzdálené. Za jejich kulisy sloužily drsné pouště či nekonečné rokle

a strže pohoří Hindúkuš, tolik vzdálené idylickým luhům a hájům mého domova, sídlištím českých měst či s láskou opečovávaným zahrádkám zdejších vesnic.

To byla realita tehdejšího světa. Realita, která podle mých tehdejších představ měla trvat až do konce věků. Čas mě usvědčil z omylu.

Pouhé dva dny předtím, než jsme se s Vlastislavem Břízou poprvé sešli nad projektem této knihy, proťala ticho noci v ukrajinském Ternopilu exploze střely Ch-101. S její pomocí je možné zasáhnout stanovené místo s pětimetrovou přesností. Je tedy téměř jisté, že ruské vedení dobře vědělo, že nemíří na vojenský cíl. Čtyřsetkilová hlavice drtivou silou dopadla na dva bytové bloky. Média se po čtyřech letech války na Ukrajině a řadě podobných tragédií už ani nenamáhala obsáhleji referovat o osudu sedmileté Amelie, která v troskách zahynula v náruči své matky. Ve stejnou chvíli jako tato nevinná dívka zahynulo dalších šest dětí z jejího sousedství. To vše se odehrálo sotva sedm hodin jízdy od českých hranic.

V září 2025 pronikly ruské drony nad polské území. Jeden dopadl zhruba dvě stě kilometrů od Ostravy.

V červnu 2024 se občan Kolumbie pokusil zapálit autobusy v depu Klíčov, přímo v hlavním městě České republiky. Podle soudu chystal daleko větší útoky, třeba na kinosály v obchodním centru Flora. Muž, pravděpodobně najatý ruskou tajnou službou, měl za úkol šířit v Česku paniku a strach.

Tyto události nepředstavují nahodilé a pomíjivé vybočení z hlavního proudu dějin. Jde o symptomy rozpadu mírového řádu, který několik desítek let chránil poklidné zákoutí světa jménem střední Evropa. Když se ale světový pořádek rozpadá, je potřeba počítat s tím, že „velké dějiny" dorazí i na práh míst, která dosud svým uspávajícím poklidem připomínala pověstný Tolkienův Hobitín.

Proč válka na léta vymizela z našeho sousedství i z našich myslí? Jak moc bylo toto období výjimečné z hlediska lidské historie? A jaká rizika nevyhnutelně provázejí dobu, kdy, řečeno slovy Antonia Gramsciho, „staré už zemřelo a nové se ještě nenarodilo"? To jsou otázky, které budou určovat českou budoucnost a které jsme si s Vlastislavem Břízou kladli při našem setkání na místě, jež svým způsobem zrcadlí českou minulost: v legendární

kavárně Myšák v centru Prahy, kde za fasádou od Josefa Čapka sedávali u kávy T. G. Masaryk, Ema Destinnová či Oldřich Nový a kde dorty nakupoval dokonce i Klement Gottwald.

Vlastislave, kdybych se vás zeptal, jak se v této době spí expertovi na mír a válku, co byste odpověděl?

Že záleží na tom, kde. Probuzení v Izraeli by rozhodně klidné nebylo. Stejně tak na Tchaj-wanu a už vůbec ne třeba ve Venezuele. Ale v České republice se mi spí klidně. Zatím.

Přesto: není to trochu jiný pocit než před deseti lety?

To nepopírám. Žijeme v době tektonické změny, nepochybně nejnáročnějším období od roku 1989. Je to doba proměn, podobná těm, které nastaly po první světové válce, po druhé světové válce, po studené válce. A pokud bychom chtěli jít ještě hlouběji, tak například po napoleonských válkách nebo po sjednocení Německa. To mimochodem považuji za klíčovou, často podceňovanou událost 19. století, která zcela přepsala mapu Evropy.

Dobře, použijme tuto analogii a podívejme se, co po této události následovalo: éra, která vyústila v obří tragédie 20. století. Nechci strašit, ale pokud se teď mění světový řád, nebude se nám už brzy intenzivně stýskat po tom, co jsme zažívali v minulých desetiletích?

Nejspíš bude. Šlo o dobu, která byla pro malý stát, jakým Česká republika ve světovém měřítku je, mimořádně výhodná. Doba multilateralismu, mezinárodních organizací, mezinárodního práva. Doba, kdy malé státy měly přinejmenším formálně stejné slovo jako ty velké.

Když se na to podívám z historického hlediska, je to něco mimořádného. Po většinu dějin totiž malé státy v klíčových otázkách podléhaly vůli

států velkých. Velmoci si vytvářely sféry vlivu, rozhodovaly o hranicích, uzavíraly dohody přes hlavy menších zemí a jejich suverenita byla často spíše otázkou možností než nějakého nedotknutelného principu.

Po druhé světové válce se to začalo měnit. Vznikl systém založený alespoň formálně na suverénní rovnosti států, mezinárodních institucích a pravidlech. A po pádu železné opony se prostor pro malé a střední státy ještě výrazně rozšířil. Velmocenské soupeření ustoupilo, Evropa se integrovala a pro země, jako je Česká republika, vzniklo mimořádně příznivé prostředí.

Historik Yuval Noah Harari říká, že největším výdobytkem civilizace bylo tabu, které lidstvo na několik desetiletí uvrhlo na dobyvačnou válku. Uvědomovali jsme si, jak výjimečný to byl dar?

Byla to anomálie, ale my jsme si na ni rychle a rádi zvykli. Vždyť ono se krásně zvyká na to, že máte bezpečnostního garanta, který nese velkou část nákladů a zajišťuje vám ochranu. Tím garantem byly Spojené státy. Bezpečnostní deštník, který Amerika po pádu železné opony držela nad evropským kontinentem, nám umožnil investovat více do zdravotnictví, sociálních jistot nebo vzdělávání a postupně se vzdát ambicí na skutečně silnou – a drahou – obranu. Uvěřili jsme, že velmocenské války jsou minulostí a liberální demokracie zvítězila. Byl to svět, který velmi dobře odpovídal atmosféře Fukuyamova „konce dějin“.

A opakuji, bylo to pochopitelné. Když něco dostanete na stříbrném podnose a někdo vás dlouhodobě chrání, zvyknete si na to velmi rychle a postupně to začnete považovat za samozřejmost. Dostanete-li například jako mladý člověk od někoho automobil, budete si ho zpravidla vážit méně než tehdy, když si na něj sami vyděláte. Evropa si na svou bezpečnost nemusela vydělat sama. A podle toho se k ní také začala chovat.

Který stát nedostal bezpečí na stříbrném podnose, ale tvrdě za něj zaplatil, ať už krví, nebo penězi? A je to na jeho mentalitě znát?

Zůstaneme-li v Evropě, jednoznačně Finsko. To dokázalo vzdorovat obrovské přesile Sovětského svazu v zimní válce v letech 1939–1940. Tehdy přibližně stosedmdesátimilionový Sovětský svaz napadl ani ne čtyřmilionové Finsko. Ano, Finsko přišlo o přibližně 11 procent svého území, ale udrželo si suverenitu, státnost a samostatnost navzdory Sovětskému svazu – byť v období studené války tomu tak úplně nebylo: Helsinky musely v rámci tzv. finlandizace vůli Moskvy v lecčems ustupovat a finská zahraniční politika uznávala existenci určitých mantinelů. Přesto ale Sovětský svaz respektoval, že Finsko si svou suverenitu dokázalo uhájit se zbraní v ruce.

A ano, na tamní mentalitě je to patrné dodnes. Finská společnost je připravena a odhodlána se bránit. Má k dispozici rozsáhlou rezervu a v případě války je schopna během několika týdnů mobilizovat přibližně čtvrt milionu mužů a žen. V rámci Evropy disponuje působivou dělostřeleckou silou, co do počtu hlavní dokonce početnější než Francie a Německo dohromady. Vzhledem k počtu obyvatel má také velmi silné letectvo. Na pětiapůlmilionový národ je to impozantní.

Samozřejmě je to zčásti dáno tím, že Finsko stojí v první linii. S Ruskem sdílí přibližně 1 340 kilometrů dlouhou hranici, nejdelší ze všech členských států NATO. Ale právě proto, že se Finové v minulosti postavili mnohonásobně silnějšímu protivníkovi a dokázali se zbraní v ruce uhájit svou nezávislost, mají svou hrdost. Finsko je podle mého názoru příkladem toho, že malý stát nemusí být státem slabým. A právě v tom je hodné následování.

Jak to vlastně přesně ve Finsku funguje? Jak se tahle mentalita předává? Část nepochybně tvoří to, čemu máme ve zvyku říkat „občanská výchova“, mohli bychom to také označit za dospělou komunikaci státu s občany. Zřejmě tam ale hraje roli i osobní a rodinná zkušenost: každá finská rodina má předky, kteří bojovali se zbraní v ruce…

A hlavně každý zná někoho, kdo se postavil mnohem většímu a silnějšímu národu. Tady bohužel cítím obrovský kontrast s českým traumatem

z roku 1938. Tehdy se Československo nebránilo, ačkoliv více než milion mobilizovaných mužů stálo na svých pozicích. Velká většina z nich byla připravených a ochotných bojovat. Když pak dostanete rozkaz stáhnout se, opustit pohraniční opevnění a odejít domů, musí to v celé generaci zanechat hlubokou stopu. Z mého pohledu bylo rozhodnutí nebránit se chyba.

Podívejme se na Ukrajinu. Podle tehdejšího poměru sil byla po zahájení otevřené ruské agrese prakticky předurčena prohrát. Ruská vojska útočila ze severu, z východu i z jihu – podobně jako měla německá vojska v roce 1938 zaútočit ze severu, západu a jihu proti Československu. Málokdo na Západě tehdy věřil, že Ukrajina dokáže dlouhodobě vzdorovat. Očekávalo se, že padne a že to bude přinejlepším podobné, jako když slon spolkne dikobraza: bodliny partyzánského a občanského odporu sice přivodí obrovi nepříjemné vnitřní krvácení, ale nic víc.

A podívejte se na výsledek. Rusko už léta krvácí na ukrajinském bojišti a za své územní zisky platí obrovskými ztrátami. Kilometry dobytého území jsou poseté mrtvými ruskými vojáky. Ukrajina ukázala něco, na co v Evropě občas zapomínáme: o výsledku války nerozhoduje jen poměr sil na papíře. Rozhoduje také vůle se bránit.

Zmínil jste Československo a rok 1938. Podle vás se můžeme na Ukrajinu v roce 2022 dívat podobnou optikou jako na náš vlastní stát v době mnichovské krize?

Často se říká, že obrana proti Německu by byla zbytečná, protože bychom stejně nevyhnutelně prohráli. Ano, pravděpodobnost vojenské porážky byla vysoká. Ale právě slovo „nevyhnutelně“ je podle mě problém. Otázka totiž nezní jen: Dokázalo by Československo porazit Německo? Měla by znít také: Co všechno by se mohlo stát, kdybychom se rozhodli bránit?

Československo nebylo bezbranným státem čekajícím na popravu. Po mobilizaci mělo přes milion mužů ve zbrani, kolem čtyř desítek divizí, rozsáhlé opevnění, kvalitní zbrojní průmysl a především společnost, která v září 1938 projevila mimořádnou vůli svou zemi bránit.

A proti němu nestál wehrmacht, který o dva roky později vítězně projel Francií. Německé ozbrojené síly roku 1938 byly stále armádou uprostřed překotného přezbrojování. Pochybnosti o Hitlerově plánu rozpoutat válku kvůli Československu se přitom neomezovaly jen na okruh několika nespokojených důstojníků. Dokonce i náčelník generálního štábu pozemního vojska Ludwig Beck považoval Hitlerův plán za nebezpečný hazard a snažil se proti němu postavit německou generalitu. Když neuspěl, rezignoval. A tím to nekončilo. V německém vojenském vedení existovaly konkrétní plány na převrat, pokud Hitler válku kvůli Československu skutečně rozpoutá. Mnichovská smlouva jim vzala potřebný spouštěč.

To samozřejmě neznamená, že bychom Německo porazili. Bez pomoci pravděpodobně ne. Znamená to ale něco jiného: výsledek odporu nebyl předem známý. Každý týden, po který by československá armáda dokázala udržet své pozice, mohl změnit situaci. V Berlíně. V Paříži. V Londýně. A možná i uvnitř samotného wehrmachtu. Nevíme, co by se stalo. A právě v tom je pointa. Když se bráníte, vytváříte nové možnosti. Když se vzdáte, všechny tyto možnosti mizí.

Je tu navíc jeden trpký paradox. Jak už jsem řekl, wehrmacht, proti němuž bychom bojovali v roce 1938, byl podstatně slabší než ten, který v květnu 1940 rozdrtil Francii. A k jeho posílení mezitím přispělo i samotné Československo, respektive to, co po jeho likvidaci Němci získali. Převzali jeden z nejvyspělejších zbrojních průmyslů v Evropě, výrobní kapacity i výzbroj československé armády. České tanky LT vz. 35 a LT vz. 38 zařadili do wehrmachtu jako Panzer 35(t) a Panzer 38(t). V roce 1940 s nimi celé německé tankové jednotky táhly na západ. Je v tom téměř krutá historická ironie. Část vojenské síly, kterou Československo v roce 1938 nepoužilo proti Hitlerovi, pomohla o necelé dva roky později Hitlerovi porazit Francii.

Proto mi připadá příliš jednoduché uzavřít Mnichov větou: „Neměli jsme jinou možnost.“ Možná jsme ji měli. Možná bychom utrpěli porážku. Možná by se ale dějiny ubíraly jinak. To už nikdy nezjistíme. V této souvislosti mě napadá jedna stará bajka. Dvě žáby spadly do hlubokého džbánu plného mléka. Stěny byly hladké a ven se nedalo vyskočit. První

žába chvíli plavala, ale potom začala zoufat. „Nemá to cenu. Stejně se odsud nedostaneme.“ Přestala kopat nohama, zeslábla a utopila se. Druhá žába plavala dál. Neměla žádný plán. Nevěděla, jak se zachrání. Neměla ani žádný rozumný důvod věřit, že se jí to podaří. Jen odmítala přestat. Kopala tak dlouho, až se mléko kolem ní začalo měnit. Nakonec z něj stloukla máslo, vylezla na něj a vyskočila ven. Ta bajka neříká, že odvaha vždycky přinese vítězství. Dějiny tak jednoduché nejsou. Říká něco jiného: dokud se bráníte, může se stát něco, co jste na začátku nemohli předvídat. Když se vzdáte, tato možnost definitivně mizí.

A právě proto se podle mě na Mnichov 1938 nedá dívat jen jako na vojenskou rovnici, v níž porovnáme počty divizí a předem oznámíme výsledek. Nikdy se nedozvíme, co by se stalo, kdyby Československo začalo bojovat. A po zkušenosti Ukrajiny z roku 2022 bych byl ještě opatrnější než dřív s prohlašováním, že to víme.

Souhlasíte s tvrzením, které razil například Pavel Tigrid, že přijetí mnichovské smlouvy mělo tragické dopady na mentalitu Čechů?

„Zvoní zvoní zrady zvon zrady zvon / Čí ruce ho rozhoupaly / Francie sladká hrdý Albion / a my jsme je milovali.“ Nádherná Halasova báseň, dechberoucí, ale bohužel také vystihuje tendenci části Čechů hledat viníky vně: za všechno může Francie, za všechno může Anglie. Jenže nejprve se musím sám přičinit, aby mi někdo pomohl. Copak by Ukrajině někdo pomohl, kdyby nebojovala? Ne. Přiznejme si, že kdyby se Ukrajinci sami nepostavili na odpor, velmi pravděpodobně by jim nikdo na pomoc nepřišel.

Přitom Češi takoví nikdy nebyli. Češi byli vždy hrdinní bojovníci, ať už za Rakouska-Uherska, nebo za druhé světové války. Když tu možnost dostali, bojovali skvěle – v řadách RAF, u Tobruku v Africe i na východní frontě. Mnohokrát prokázali, že jsou vynikající vojáci. Bohužel v roce 1938 jim možnost projevit svou statečnost jejich politické vedení vzalo.

A pro mě je bolestné ještě něco. Na celém světě se učí, že druhá světová válka začala 1. září 1939 napadením Polska. Je to samozřejmě historicky

přijímané datum. Ale všimněte si toho kontrastu: likvidaci Československa v březnu 1939 dnes vnímáme jako jednu z posledních kapitol před válkou, zatímco napadení Polska o necelého půl roku později už jako válku samotnou. Polsko bojovalo. Československo nikoliv. I proto se polský odpor stal součástí příběhu druhé světové války, zatímco československý březen 1939 zůstal v očích světa především její předehrou.

S čím máme počítat pro následující léta? V jakém období jsme se ocitli?

Aktuální stav osobně nazývám mezivládím. Latina pro to má krásný termín: interregnum. Starý řád končí, ale nový ještě nevznikl. A právě v takových obdobích bývá svět nejméně předvídatelný.

Období, které mu předcházelo, tedy zejména desetiletí po pádu železné opony, bylo vlastně krásnou epochou. Fungování mezinárodních organizací se snoubilo s bezprecedentním růstem světového obchodu a prosperity. Spojené státy fungovaly jako hlavní garant evropské bezpečnosti, což nám umožnilo investovat více do sociálních a zdravotních jistot a méně do obrany. A konečně, jak jsem už zmínil, malé a střední státy požívaly výhod mimořádně silného postavení.

Mezivládí určují úplně jiné atributy. Vrací se tvrdá síla, hard power, o čemž jsme se myslím v posledních letech přesvědčili víc než dostatečně. Dochází k erozi a zpochybňování spojeneckých vazeb. Multilaterální řád slábne a zároveň sílí multipolarita – na mapě světa se znovu formují různá mocenská centra, která mezi sebou soupeří o vliv, zdroje, technologie i bezpečnost.

A pak je tu další důležitý atribut mezivládí: informační a hybridní válka. Válka, která často není vyhlášena, nemá jasně vymezené bojiště a někdy ani přesně nevíte, kdy začala. Odehrává se v kyberprostoru, informačním prostředí, ekonomice, kritické infrastruktuře i prostřednictvím sabotáží a vlivových operací. Je z velké části skrytá, ale zato prakticky nepřetržitá. A právě to ji činí tak nebezpečnou.

Vidíte ji všude okolo?

Řekl bych, že jednoznačně vidíme její výsledky. Tuším, že to byl bývalý ruský ministr obrany Sergej Šojgu, kterého se novináři ptali, zda chce, aby Rusko ovládlo mysl obyvatel západních států. Odpověděl, že vůbec nepotřebuje, aby obyvatelé jiných států poslouchali ruskou vládu. Stačí mu, když nebudou poslouchat tu svoji. V tom je myslím obsaženo mnohé z toho, co dnes vidíme okolo sebe.

Když tedy podle vás teď zažíváme mezivládí, je asi logické, že jeho součástí může být chaos, ztráta mapy, ztráta kompasu. Máte dojem, že naše elity jsou teď zmatené, že ztratily směr? Že málokdo ví, kde jsme se to ocitli a kam směřujeme?

Určitě. Obávám se, že nemalá část českých vrcholných politiků tyto souvislosti tak úplně nechápe. A co je horší, ani je nepovažují za prvořadý problém – nebo to alespoň tak prezentují. A to se v časech mezivládí může ukázat jako fatální chyba. Staré pořádky skončily, nové se teprve utvářejí a právě v takové chvíli je nesmírně důležité vybrat si stranu, na které budeme stát.

Musíme si také uvědomit jednu základní věc: bezpečnost je prvořadým zájmem naší republiky. Bez ní totiž dlouhodobě neudržíte ani sociální stát, ani kvalitní zdravotnictví, ani prosperující ekonomiku. Upřednostňovat tyto sféry na úkor bezpečnosti proto nedává smysl. Bezpečnost není alternativou k prosperitě. Je její základní podmínkou.

A kdy vám to osobně došlo, že se něco zásadního mění? Kdy jste pochopil, že svět, v němž jste vyrostl, přestal existovat?

Viděl bych tam tři zlomové okamžiky. Samozřejmě bychom mohli jít dál do minulosti, například k rusko-gruzínské válce v roce 2008, která byla důležitým varováním. Pro mě ale přišel první skutečný zlom s anexí Krymu v roce 2014. A přelomový nebyl ani tak samotný akt okupace, jako

spíš reakce, či přesněji „nereakce“ západního světa. Sankce, které byly na Rusko uvaleny, byly vzhledem k převratnosti toho, co se odehrálo, relativně slabé a bezzubé.

Pojďme si to zrekapitulovat. Byla silou narušena územní integrita nezávislého státu, k jejímuž respektování se Rusko zavázalo i v Budapešťském memorandu. A jeden ze signatářů tohoto memoranda, Rusko, své vlastní závazky porušil. Ruská federace si silou vzala nedílnou součást Ukrajiny. Tehdy se ještě snažila své zapojení rafinovaně skrývat. Poslala do akce ony neoznačené „zelené mužíky“ a popírala, že by na Krymu působila ruská armáda. Západ protestoval, uvalil sankce, ale svět se v zásadě točil dál. A to byla podle mě velmi nebezpečná zpráva.

Druhým, tentokrát už naprosto jasným signálem změny byla otevřená ruská invaze proti Ukrajině v roce 2022. Maskování šlo stranou. Najednou jsme byli svědky nezastíraného použití vojenské síly s cílem podrobit si nezávislý stát na evropském území. To už nebyla trhlina v poststudenoválečném řádu. To byl úder vedený přímo proti jednomu z jeho základních principů – že hranice v Evropě se nemění silou.

A třetí, konečnou ranou světovému řádu byl pro mě nástup Donalda Trumpa do druhého funkčního období na začátku roku 2025. Tento moment obnažil celosvětovou situaci a otevřel témata, která byla do té doby uvnitř Západu téměř tabu: vymezování sfér vlivu silou, rozdělování světa mezi soupeřící mocenská centra nebo vojenské intervence toho typu, jaký jsme viděli ve Venezuele. Přidejme zpochybňování statusu Grónska, a tím i územní integrity Dánska, amerického spojence.

A právě tady podle mě nastala zásadní změna. V letech 2014 a 2022 zpochybňovalo dosavadní řád především Rusko. Po roce 2025 už jsme si nemohli být jisti ani tím, zda jej v dosavadní podobě chce udržovat jeho hlavní garant – Spojené státy.

A mohli bychom jistě najít i další příklady. Do vydání této knihy jich pravděpodobně ještě několik přibude.

Vzpomeňme teď ten první milník, rok 2014 a anexi Krymu. Tehdy jsme z mnoha míst, mimo jiné i z Pražského hradu v éře Miloše Zemana,

slyšeli: Tohle není okupace v pravém slova smyslu, Krym je zvláštní území, historicky patřil k Rusku a mluví se tam rusky. To, co se odehrává na Ukrajině, není ruská invaze, ale občanská válka. A kdo ví, třeba ti „zelení mužíci" opravdu nepatří k ruským armádním jednotkám. Miloš Zeman a další nám doporučovali: Pojďme nad tím přimhouřit oko a udělat s Moskvou pár dobrých obchodů. Čím to bylo, že volání po přivírání očí bylo tehdy tak lákavé? Proč jsme přehlíželi varovné signály, proč se tolik lidí tak intenzivně snažilo nevidět a neslyšet, co přichází?

Primárně platí, že když se vás něco netýká přímo, díváte se na to jinou optikou. A není-li to nezbytně nutné, nechcete to řešit. Chcete si žít v komfortu, na který jste zvyklí, a je těžké vás z té komfortní zóny dostat. Pro nás bylo méně bolestivé smířit se s tím, že si Rusko přisvojí Krym, než s představou, že si necháme sáhnout na vlastní blahobyt.

A právě to byla fatální chyba, protože s jídlem roste chuť. Rusko má hluboce zakořeněnou imperiální tradici a logika impéria je neúprosná: buď expanduje, nebo začne ztrácet svou moc a imploduje. Prezident Putin se podle mého názoru rozhodl vstoupit do dějin jako obnovitel ruské říše. Prvním velkým varováním přitom byla už zmiňovaná válka s Gruzií v roce 2008. Tohle všechno se nám samozřejmě mnohem snáze říká dnes. Ani já jsem tehdy válku s Gruzií nevnímal jako první krok k obnově ruského impéria. Omluvou nám může být, že nejsme jediní, koho zaskočilo, kam až je Putin ve své touze po expanzi ochoten zajít. Bylo to překvapení i pro mnohé v samotném Rusku.

Mementem je pro mě Sergej Lavrov, ostřílený veterán ruské diplomacie, který stojí Putinovi po boku už více než dvě desetiletí. Lavrov se mimochodem učil od Andreje Gromyka, titána sovětské zahraniční politiky, který vedl diplomacii Moskvy neuvěřitelných 28 let. V delších dějinách ruské diplomacie ho překonal snad jen carský ministr Karl Nesselrode, který ji řídil přibližně čtyři desetiletí. Gromyko přivedl téměř k dokonalosti tvrdou, asertivní sovětskou diplomatickou školu a na Západě si vysloužil příznačnou přezdívku „pan Nět".

Mimochodem, vnuk legendárního Andreje Gromyka dnes zastává vysoké postavení v aparátu současné Putinovy vlády…

Což krásně ilustruje kontinuitu mezi sovětským a putinovským režimem, který koneckonců vede bývalý důstojník sovětské tajné služby. Ale co jsem chtěl zdůraznit: dokonce ani Sergej Lavrov, který Putinovi věrně slouží dlouhá léta, nebyl o rozhodnutí zahájit otevřenou invazi na Ukrajinu předem informován. Dozvěděl se o něm až několik hodin před jejím začátkem.

Ještě téhož dne se v Kremlu shromáždili ruští oligarchové, stejně zaskočení tím, co se právě stalo. Jeden z nich zahlédl Lavrova a zeptal se ho, jak mohl Putin naplánovat tak obrovskou vojenskou operaci v tak úzkém kruhu, že o ní nevěděli ani nejvyšší představitelé režimu. Lavrov odpověděl větou, která podle mě říká o Putinově Rusku víc než mnoho politologických analýz: „Má tři poradce. Ivana Hrozného, Petra Velikého a Kateřinu Velikou."

Tohle neřekl nějaký Putinův kritik. Pronesl to jeho vlastní ministr zahraničí. Ostřílená diplomatická liška, která dokonale ovládá umění říkat přesně to, co je v danou chvíli třeba. A přesto v jednom z nejzásadnějších okamžiků moderních ruských dějin vystihl podstatu Putinova uvažování s odzbrojující přesností. Ta tři jména totiž nejsou náhodná. Všechna jsou spojena s budováním a územní expanzí ruského státu.

A právě v této historické perspektivě je podle mě třeba číst i únor 2022. Původním cílem Vladimira Putina nebylo dobytí Donbasu nebo levobřežní Ukrajiny, jak se nám Moskva snaží předkládat dnes. Ruská armáda táhla na Kyjev a počítala s jeho rychlým pádem. Cílem bylo podrobit si Ukrajinu jako celek a zlomit její schopnost existovat jako skutečně nezávislý stát.

A obávám se, že ani Ukrajinou by to nemuselo skončit. Kdyby její ovládnutí proběhlo stejně rychle a relativně bezbolestně jako obsazení Krymu v roce 2014, Putin by dostal přesně to poučení, které je pro každou imperiální mocnost nejnebezpečnější: že expanze funguje, Západ ustoupí a lze pokračovat dál.

Říkáte, že impérium buď expanduje, nebo imploduje. Proč to tak je?

Protože expanze je součástí samotné logiky impéria. Impérium svou velikost, moc a často i legitimitu odvozuje od schopnosti ovládat své okolí. A jakmile zjistí, že může získávat další území bez zásadního odporu, jen málokdy se dobrovolně zastaví. S jídlem roste chuť. Právě proto je tak nebezpečná politika appeasementu. Už ve třicátých letech jsme jasně viděli, že nefunguje. Ústupek expanzivní mocnosti totiž nemusí její ambice uspokojit. Naopak ji může přesvědčit, že expanze funguje a že může pokračovat dál.

A o Putinově Rusku jsme to věděli dávno. Stačilo poslouchat samotného Putina. Už v roce 2005 označil rozpad Sovětského svazu za „největší geopolitickou katastrofu století". To je podle mě klíčová věta pro pochopení jeho režimu. Putin se postupně pasoval do role člověka, který napraví historickou porážku Ruska. On je ten, díky komu má ruský fénix znovu povstat z popela, získat zpět ztracenou moc a obnovit dominanci Moskvy nad prostorem, který považuje za svou přirozenou sféru vlivu.

Podobný mechanismus známe z dějin mnoha impérií. Starověký Řím, carské Rusko nebo britské impérium po dlouhá období rostly právě expanzí. Nová území přinášela zdroje, prestiž, strategickou hloubku a především další důvod, proč celý kolos držet pohromadě. Jakmile se expanze zastaví, impérium se musí změnit. Musí přijmout své hranice a smířit se s tím, že okolní národy nejsou jeho poddanými, ale samostatnými státy.

A právě to Putinovo Rusko nikdy skutečně nepřijalo. Proto říkám, že impérium buď expanduje, nebo imploduje. Ne jako univerzální fyzikální zákon dějin, ale jako popis režimu, který svou velikost a legitimitu založil na představě, že ztracený prostor musí jednou získat zpět.

Takhle zpětně se zdá být logické, ba skoro nevyhnutelné, že se Putin vydal na cestu expanzivní války…

A navíc nám to vlastně otevřeně říkal. A jak jsem řekl, k tomu, co jsme léta přehlíželi, patří i Putinovy vlastní projevy.

Nejen to, co řekl o rozpadu SSSR. Potom přišel jeho slavný projev na Mnichovské bezpečnostní konferenci v roce 2007. Když si ho dnes člověk znovu přečte, je až zarážející, kolik z toho, co následovalo, v něm už bylo obsaženo.

Putin otevřeně odmítl světové uspořádání vzniklé po skončení studené války. Napadl dominantní postavení Spojených států a rozšiřování NATO označil za vážnou provokaci. Jinými slovy nám říkal, že Rusko se s bezpečnostním uspořádáním Evropy po roce 1989 nesmířilo a že považuje rozšiřování západních struktur do prostoru někdejšího sovětského vlivu za něco, co hodlá zpochybnit.

A my jsme si po podobných projevech zpravidla říkali: To je jen rétorika. Mluví ke svému domácímu publiku. Potřebuje se předvést před vlastními voliči. Nemyslí to přece doslova.

Jenže on to doslova myslel.

Dalším prvkem, který jsem já sám špatně vyhodnotil, byl Majdan. Bral jsem tehdejší ukrajinskou vzpouru proti tamnímu prezidentovi jako lokální věc. Ale ukázalo se, že pro Rusko to byla existenční záležitost. Že Ukrajinu Moskva považuje za svou a za žádnou cenu ji nepustí ze svého mocenského sevření.

Majdan měl mimořádný přesah. Nebyla to jen lokální emancipace Ukrajiny, ale věc, která zasáhla přímo Rusko. Proč? Protože Ukrajina má v ruském historickém a strategickém uvažování mimořádné místo. Rusko po staletí spoléhalo na obrovskou strategickou hloubku svého území: nepřátelské armády se v ní vyčerpaly a Moskva získala čas, aby se připravila a útočníka odrazila. Platilo to proti Napoleonovi a ještě výrazněji proti Hitlerovi, jehož armády postupovaly právě přes Ukrajinu.

Ukrajina proto pro Moskvu není jen sousední země. Je to nárazníkové pásmo, strategická hloubka a prostor, který Rusko po staletí považovalo za životně důležitý pro svou vlastní bezpečnost. Odchod Ukrajiny ze sféry ruského vlivu proto Kreml nevnímal jen jako geopolitickou porážku, ale jako zásah do samotné bezpečnostní architektury Ruska.

A právě proto byl Majdan z pohledu Kremlu mnohem víc než revoluce v sousedním státě.

Dalším aspektem, který jsme přehlíželi, bylo první Trumpovo funkční období, kdy apeloval na větší osamostatnění Evropy. A my jsme to nechtěli slyšet, nevěřili jsme tomu. Především jsme si málokdy dokázali představit, že přijde i druhé Trumpovo funkční období. To první jsme považovali za exces, který se přežene, a všechno zase bude při starém. Ale jak vidíme, návrat do takzvaného normálu transatlantických vztahů se nekonal.

Připravovali jsme se v uplynulých letech na minulou, a ne na budoucí válku? Myslím nejen to, že armády v Evropě včetně české byly malé, ale i to, že byly orientovány jinak, než bychom teď potřebovali.

Po konci studené války jsme vstoupili do fáze, kdy vše mělo být krásné, kdy jsme si pluli na růžovém obláčku a velké střety, jaké tu bývaly v minulosti, měly být za námi. Tomu jsme přizpůsobili nejen naši mentalitu, ale i naše armády. Řekli jsme si, že velký konflikt typu druhé světové války už v Evropě není reálný a že armády je třeba připravovat především na menší expediční operace a přesně cílené zásahy. Budovali jsme profesionální armády, schopné vyslat omezené jednotky daleko od vlastního území, a soustředili jsme se na úzce specializované schopnosti. Česká republika například na chemické vojsko, oblast, ve které jsme si vybudovali mimořádně dobré jméno.

Jenže přitom mizelo něco jiného: masa. Počty vojáků, zásoby munice, těžká technika, schopnost nahrazovat ztráty a průmyslová kapacita vést dlouhou válku vysoké intenzity. A dějiny nám ukázaly, že přesně taková válka se do Evropy může vrátit.

Ono je to vlastně pohodlné, že? Tento typ armády vyžaduje několik tisíc fyzicky zdatných jedinců, kteří si tu cestu životem sami zvolí. A ostatní armáda vlastně nemusí zajímat.

Přesně tak. Bylo to nesmírně komfortní. Navíc levné.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy ***Na pokraji výbuchu*.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.